

Lapin Kansa 23.8.2006

Tutkimuksesta ja etiikasta

Saamelaisten keskuudessa on viime aikoina käyty mielipiteenvaihtoa ulkopuolisten tahojen tekemien tutkimusten merkityksestä ja etiikasta. Asia on luonteeltaan erittäin merkityksellinen saamelaisille ja saamelaisten hyljeksimille lappalaisille.

Tutkijat ja sellaiseksi aikovat matkustavat mielellään alkuperäisväestöjen asuttamille alueille tekemään lopputyötä, väitöskirjaa, suorittamaan käytännön harjoittelua jne. Tämän ensimmäisen ryhmän seuraksi liittyy tuhansia asiantuntijoita, jotka suunnittelevat erinäisiä projekteja, tekevät tutkimuksia seurannaisvaikutuksista ja tutkivat lopulta näiden vaikutuksen. Kolmannen ryhmän muodostaa ns. sivistysmatkailijoiden alati kasvava määrä. Omaan työtään varten he haluavat tietoa, vaikutelmia ja elämyksiä, dokumentoivaa aineistoa (dioja, käsitöitä ja uskonnollisia, ennen kaikkea vanhoja esineitä) sekä keskusteluja paikallisen väestön kanssa.

Kaikkia näitä kokemuksia ja löytöjä esitellään mielellään myöhemmin kotimaissaan ns. kulttuurisaavutuksina. Yhteistä kaikille näille ryhmille on, että kaikki keräävät aineistoa omaksi hyödykseen joko edetäkseen urallaan, lisätäkseen ammattitaitoaan tai tehdäkseen opetuksestaan konkreettisempaa. Varsinainen hyöty tutkituille on vain poikkeustapaus, muutamia tutkimuksia ja harvoja akateemisia tutkimushankkeita lukuunottamatta. Tutkitut saavat erittäin harvoissa tapauksissa tietoa tutkimustuloksista.

Vaikeudet alkavat käänkösongelmista. Tuloksista saattaa olla myös kielteisiä vaikutuksia tutkitulle ryhmälle. Tutkijat, jotka useinmiten eivät tunne kyseistä alkuperäiskulttuuria, kajoavat usein näin tietämättään yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Valitut keskustelukumppanit eivät todennäköisesti yhteisön silmissä ole ehkä saaneet minkäänlaista valtuutusta puhua yhteisön sisäisistä asioista.

Alkuperäisväestöjen alueelle tulleet tutkimusmatkailijat kajoavat silloin tällöin myös aineelliseen kulttuuriin. Ostetaan kaikki mikä miellyttää. Ja tuskin kukaan alkuperäisväestöstä kieltäytyy myymästä henkilökohtaisiakaan tavaroitaan, kun ostaja tarjoaa niistä riittävästi rahaa. Muutamia vuosia sitten Egyptissä käydessäni huomasin miten sivistysmatkailijat ja turistit ostivat beduiiniaisilta kultasormuksia ja kutojilta heidän viimeiset villatäkkinsä niin korkeaan hintaan, etteivät paikalliset olisi sitä kyenneet millään maksamaan. Mikäli vierailijat maksavat esimerkiksi lapsille pienistä palveluksista, saattavat nämä ansaita enemmän kuin lasten isät.

Tutkimuksen aineiston keräämiseen liittyvä hienotunteisuus ei ole läheskään aina itsestään selvyys opiskelijalle tai asiantuntijallekaan. Tutkijoiden olisi tajuttava, että tutkimus, niin yleisesti kuin tutkittujenkin osalta, tulee tuomaan vain vähän myönteisiä muutoksia. Tämän sanon siksi, että tutkimusta ei tehdä useinkaan paikallista ihmistä varten, vaan tieteellisten menetelmien todistamiseksi.

Lopputyö, kirjan julkaiseminen tai asiantuntijalausunnot eivät sinänsä takaa vielä paikalliselle väestölle heidän arvolähtia vahvistavia pysyviä ja jatkuvia projekteja. Tutkijan olisikin tajuttava olevansa vieras. Se, joka tämän ymmärtää, poikkeaa jo suuresti niistä tutkijoista, jotka ennemminkin vaativat kuin pyytävät. Sen joka ymmärtää olevansa vieras, olisi hyväksyttävä seuraavat askeleet, jos joku havaitsee työnsä olevan suunnattu tutkittavaa väestöryhmää vastaan, on keskeytettävä työnsä.

Epäkohdat on tuotava julki, vaikka ne olisivatkin projektin kustantajan aiheuttamia. Tutkijan olisi aina ilmoitettava tutkittaville mahdollisista seurauksista. Muutoinkin olisi korkea aika käynnistää keskustelu alkuperäiskansoihin kohdistuvan tutkimuksen eettisistä vähimmäisvaatimuksista.

Jouni Kitti

Entinen pitkäaikainen saamelaisparlamentaarikko